

Property Dynamics AB
Lennart Schönning
Box 14007
167 14 Bromma

Mats Eriksson
Ängsbacken 3
184 95 Ljusterö

Delgivningskvitto

Föreläggande enligt djurskyddslagen

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att förelägga er, Property Dynamics AB och Mats Eriksson, att se till att:

1. provta vattnet i de tre dammarna enligt instruktion från godkänt laboratorium och låta analysera provet. Provsvaret ska skickas till Länsstyrelsen inom sju dagar från mottaget resultat. Om provsvaret visar på otjänlig vattenkvalitet ska åtgärder vidtas och information om hur detta ska göras ska delges Länsstyrelsen.
2. varje hjort har tillgång till minst två vattenkällor med vatten av god kvalitet året om.
3. hjortarna förhindras att dricka vatten i det dike där bräddning av avloppsvatten kan ske.
4. avståndet mellan mark och stängsel och mark och grindar är högst 50 mm.
5. hjortarna inte har tillgång till det mer finmaskiga nätet som finns längst ner på stängslet i stora delar av hägnet.
6. den funktionella höjden på allt stängsel är minst 200 cm.
7. ta bort träd som lutar i riktning mot stängslet och upprätta en rutin för att uppmärksamma riskträd i tid och avlägsna dem.
8. ta bort all utrustning i hägnet som inte har något syfte för hjortarna.
9. kvaliteten på betet i hägnet förbättras.
10. minska ner antalet hjortar med minst tio vuxna djur eller fjolårskalvar.
11. minska ner antalet hjortar i hägnet så att samtliga djur får tillgång till sådan mängd föda att deras normala tillväxt kan ske utan tillskottsfoder under vegetationsperioden.

12. säkerställa att ni innehar tillräcklig kompetens för att tillgodose djurens behov genom att söka rådgivning hos specialist för hägn med hjorddjur. Rådgivningen ska vara specifik för ert hägn och minst ge er råd avseende hur många djur ni kan ha i hägnet beroende på tillgänglig mängd bete och betets kvalitet, råd om hur betets kvalitet kan avgöras i fält och genom analys av slaktvikter, samt råd om hur betet kan förbättras på ett sätt som är lämpligt för ert hägn.

Punkten 2 ska åtgärdas snarast, dock senast 7 dagar efter att ni tagit del av detta beslut.

Punkten 1, 3 och 10 ska åtgärdas senast åtta (8) veckor efter att ni tagit del av detta beslut.

Punkten 4-8 och 12 ska åtgärdas senast 12 veckor efter att ni tagit del av detta beslut.

Punkten 9 och 11 ska åtgärdas innan nästa betessäsong, dock senast den 15 maj 2024.

Länsstyrelsen beslutar att föreläggandet ska gälla omedelbart även om det överklagas.

Beskrivning av ärendet

Vilthägnen

Den 6 april 2010 beviljade Länsstyrelsen er, Property Dynamics AB och Mats Eriksson, tillstånd att uppföra vilthägn med stöd av miljöbalken (1998:808), dnr 5215-07-118494. Uppförandet av hägnet godkändes också enligt djurskyddsförordningen (1988:539) genom förprovning, dnr 2824-2007-19240.

När hägnet stod klart beviljade Länsstyrelsen er tillstånd att hålla kronhjort och dovhjort i hägnet enligt 41 a § jaktförordningen (1987:905), dnr 21813-8122-2014. Enligt ansökan om tillstånd skulle 43 kronvilt och 23 dovvilt hållas i hägnet. Tillståndet beviljades den 17 mars 2014 och är giltigt till den 31 december 2024. Länsstyrelsen besiktade hägnet och den 17 november 2014 godkändes att vilthägnen fick tas i bruk för kronhjortar och dovhjortar enligt djurskyddsförordningen, dnr 282-32171-2013.

Vilthägnets besättningsnummer är 01-062. Tillstånden innehas av er, Property Dynamics AB/Lennart Schönning, som är markägare, och Mats

Eriksson, som ansvarar för skötseln av hägnet. Djuren tas omhand tillsammans med Lena Bergström Eriksson.

Utförda kontroller

Länsstyrelsen genomförde den 22 juni 2021 en kontroll av hägnet på fastigheten Mellansjö 2:1 i Österåkers kommun. Anledningen till besöket var att Länsstyrelsen utövade tillsyn efter anmälan från allmänhet gällande jakttillståndet, dnr 528-41337-2021, samt en rutinkontroll av djurhållningen ur djurskyddssynpunkt, dnr 282-48527-2021. Anmälan gällde i korthet de djur som rymde i maj 2020, uppgifter om en ny rymning den 7 eller 8 juni 2021 och brist på bete i hägnet i förhållande till antalet djur. Vid kontrollen noterades brister gällande för stort avstånd mellan mark och stängsel, träd som lutade i riktning mot stängslet, för låg höjd på stängslet på en plats, nät längst ner på stängslet som innebar risk för att hjortarna skulle skada sig, osträckt stängsel och en grind och utrustning i hägnet som hjortarna skulle kunna skada sig på. Det fanns också en hel del växtlighet i den stora dammen och inga vattenprover hade tagits för att säkerställa god kvalitet på hjortarnas dricksvatten. Efter kontrollen upprättades en kontrollrapport som skickades till er den 5 juli 2021. Ni uppgav därefter att ni hade en plan för att utföra åtgärder för de brister som konstaterats.

Länsstyrelsen skrev ett meddelande avseende Länsstyrelsens bedömning för diket i hägnet där breddning av avloppsvatten kan ske. Meddelandet skickades till er den 27 september 2022 och den 6 april 2023.

Den 17 juni 2022 utförde Länsstyrelsen tillsyn gällande ert tillstånd enligt jaktförordningen (1987:905), med anledning av en anmälan om förrymda hjortar, dnr 528-39777-2022. Länsstyrelsens noteringar från besöket finns beskrivna i en underrättelse samt i bilder från besöket. Länsstyrelsens kontroll visade brister i betet och att det fanns grovfoder i foderhäckarna under den tid på året då utfodring inte får ske. Det fanns också tecken på att djur hade rymt ur hägnet.

Den 27 januari 2023 utförde Länsstyrelsen en uppföljande kontroll av djurhållningen, dnr 282-52271-2022. I samband med kontrollen utfördes en tillsyn gällande era tillstånd enligt jaktförordningen och miljöbalken, dnr 527-39777-2022. Vid kontrollen var det totalt ca 85 kronhjortar i hägnet, varav ca 40 kronhindar, 5 kronhjortar och 40 fjolårskalvar. Ni hade även 6 dovhjortar i hägnet. Vid kontrollen noterades att det fanns brister som inte hade åtgärdats. En kontrollrapport upprättades och skickades till er den 6 april 2023.

Noterade djurskyddsbrister i vilthägnen den 27 januari 2023

- Ni hade inte säkerställt att hjortarna hade tillgång till vatten av god kvalitet.
- Det fanns för få platser där hjortarna kunde dricka vatten på grund av att dammarna hade frusit.
- Hjortarna hade tillgång till diket där breddning av avloppsvatten kan ske. De riskerade därför att dricka förorenat vatten eller äta förorenat bete.
- Det var för stort avstånd mellan mark och stängsel på flera platser (till utsidan av hägnen), mellan mark och stängsel på en plats (inne i hägnen) och mellan mark och grindar på flera platser (till utsidan av hägnen och inne i hägnen).
- Det fanns nät längst ner på stängslet som hjortarna skulle kunna fastna i.
- Det var för låg funktionell höjd på stängslet på flera platser.
- Det var träd som lutade i riktning mot stängslet och riskerade att falla över stängslet.
- En del av stängslet bestod av taggtråd.
- Det var för låg kvalitet på betet i hägnen.
- Det hölls för många djur i hägnen.
- Det fanns utrustning i hägnen som innebar en skaderisk.

För utförligare beskrivning av bristerna se kontrollrapport i ärende 282-52271-2022, upprättad den 6 april 2023.

Den 6 april 2023 skickade Länsstyrelsen en underrättelse till er där ni gavs tillfälle att yttra er över kontrollrapporten från kontrollen den 27 januari 2023, bildbilagan från samma kontroll, underrättelsen och bilderna som beskrev vad som noterats vid tillsyn den 12 juli 2022 samt meddelandet gällande diket i hägnen. Länsstyrelsen begärde också att ni skulle skicka in karta över fällorna, med vatten- och foderplatser markerade, information om hur ni avsåg att dela upp vuxna djur och kalvar, information om markfördelningen i hägnen, information om gallring av ett skogsområde och hur ni avsåg att säkerställa hjortarnas tillgång till skydd i hägnen samt slaktvikter och ålder på alla djur slaktade 2021 och 2022.

Länsstyrelsen har kontaktat Livsmedelsverket för att få rådgivning angående diket där bräddning av avloppsvatten kan ske. Livsmedelsverket bedömer att hjortarna bör avskiljas från möjligheten att dricka från bräddningsdiket om det är möjligt. PFAS och andra föroreningar i bräddningsvattnet kan nå nivåer som kan påverka livsmedelssäkerheten för hjortköttet. Livsmedelsverket framför vidare att även om bräddning sker sällan så kan föroreningar lagras i diket och bli tillgängliga vid kraftig nederbörd eller nästa bräddning. En

tjänsteanteckning om Livsmedelsverkets svar skickades till er den 15 juni 2023.

Yttrande

Ni har fått möjlighet att yttra er över de uppgifter som har legat till grund för detta beslut. Ett yttrande har kommit in till Länsstyrelsen och ni har också skickat in den information som Länsstyrelsen efterfrågade.

Ni har skickat in en karta, markerade med fällorna, foderplatser och vattenkällor. Ni har uppgett att avskiljning av årskalvar sker i april och att slakt av dessa ska ske i november samma år. Ni har skickat in information om markfördelning i hägnet där kalvhägnat omfattar 15,5 ha varav 10,5 ha bete och 5 ha skog. Det stora hägnet omfattar 26 ha varav 15 ha bete, 9,5 ha skog och 1,5 ha vatten. Angående gallring i skogsområdet mellan stora dammen och Görjan så har ni uppgett att en försiktig gallring inte kommer att försämra möjligheten till vindskydd för hjortarna.

Ni har även skickat in en redovisning över slaktvikter för 2021 och 2022. År 2021 slaktades 63 hjortar med en genomsnittlig slaktvikt på 47,5 kg. Slaktvikterna brukar genomsnittligt ligga i intervallet 45-50 kg. 2022 slaktades 55 hjortar med en genomsnittlig slaktvikt på 39,7 kg. Ni uppgav att den lägre slaktvikten främst berodde på att slutet av förra sommaren blev väldigt torr och att ni inte fick igång bevattningsanläggningen, vilket innebar sämre tillgång på bete. Ni uppger att bevattningsanläggningen kommer fungera i år. Ytterligare förklaring till lägre slaktvikt år 2022 kan enligt ert yttrande också vara att andelen slaktad årskalv var större, 11 djur jämfört med 7 årskalvar år 2021. Detta berodde på svårigheter att välja rätt djur vid jakten. Ni anser att behovet av hanteringsanläggningen är stort eftersom den möjliggör sortering av djur inför slakt.

Ni har vidare angett att ni avser att lägga om vallen i den stora fällan för de stora djuren under hösten 2023. Detta för att få en bättre start på tillväxten under våren 2024. För att kunna använda hägnet flexibelt så kommer ni inte att sortera ut kalvarna i år, utan låta alla djuren gå tillsammans. Ni uppger att ni har tagit bort all taggtråd och åtgärdat en del av de för låga stängseldelarna. Ni har inte fått till någon dialog med Roslagsvatten gällande deras eventuella bräddning av avloppsvatten i ert dike. Ni har inte heller fyllt över det finmaskiga nät som ligger på marken längs stängslet beroende på brist på krossmaterial som ni producerar själva. Det skulle dock åtgärdas inom kort.

Angående Livsmedelsverkets svar gällande diket där bräddning av avloppsvatten kan ske så kontaktade ni Länsstyrelsen per telefon och

uppgav i korthet följande synpunkter. Ni ville påtala att Livsmedelsverkets bedömning inte innehåller krav utan att de skriver att hjortarna "bör" avskiljas från diket. Ni har varit i kontakt med Roslagsvatten och fått information om att breddning inte har skett de senaste åren. Ni uppgav att ni vill att diket kulverteras så att vattnet leds i rör, en åtgärd som förslagsvis kan utföras av Roslagsvatten. Om diket hägnas in så blir det svårhanterlig slytillväxt kring diket och minskad betesmark. Angående betet så uppgav ni att ni ska använda bevattningsanläggningen under sommaren. Just nu ser betet bra ut. Ni uppgav vidare att ni avser att ta prover på vattnet i dammarna under sommaren.

Motivering till beslutet

Dricksvatten till hjortarna

Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Djur ska hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att deras välfärd främjas. Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten som är av god kvalitet. Foder, vatten och utfodringsrutiner ska anpassas efter djurens behov.

Punkt 1 – God kvalitet på dricksvattnet

Vid kontrollen den 22 juni 2021 fanns det en hel del växtlighet i den stora dammen och ni uppgav att ni inte hade tagit några prover på vattnets kvalitet. Det fanns en vattenkopp i vilthägnat men den användes inte av hjortarna. Länsstyrelsen efterfrågade en vattenanalys av hjortarnas dricksvatten. Vid kontrollen den 27 januari 2023 hade ni inte låtit analysera vattnet i dammarna.

Eftersom åtminstone en av dammarna har haft mycket växtlighet och upplevts som grumligt så vidhåller Länsstyrelsen att ni behöver vidta åtgärder för att säkerställa att hjortarna har tillgång till vatten av god kvalitet. Ni har två år i rad uppgett att ni avser att provta dammarna men detta har inte gjorts.

Länsstyrelsen förelägger er därför att provta vattnet i de tre dammarna enligt instruktion från godkänt laboratorium och låta analysera provet. När ni fått provsvaret så ska det skickas till Länsstyrelsen inom sju dagar från mottaget provsvarresultat. För att ge bra information behöver ett vattenprov tas under juli eller augusti och vattnet behöver analyseras för åtminstone Intestinala enterokocker och Escherichia coli (E. coli), s.k. badvattenprov.

Om provsvaret visar på otjänlig vattenkvalitet ska åtgärder vidtas och information om hur detta ska göras ska delges Länsstyrelsen.

Punkt 2 - Tillgång till dricksvatten under vintern

Vid kontrollen den 27 januari 2023 låg det is på dammarna där hjortarna skulle dricka vatten. I en av dammarna fanns det en pump som hade varit trasig men som fungerade vid kontrollen och höll en mindre del av dammen isfri. Länsstyrelsen anser att det inte är tillräckligt med en isfri plats för dricksvatten på vintern. Dels eftersom pumpen kan gå sönder, vilket ger fullständig isbildning och avsaknad av dricksvatten, och dels för att konkurrens mellan djuren kan göra att hjortar inte har tillgång till vatten.

Mot bakgrund av detta föreläggs ni att tillse att varje hjort har tillgång till minst två vattenkällor med vatten av god kvalitet året om.

Punkt 3 – Förhindra risk för förorening av dricksvatten

Det kommunala reningsverket på grannfastigheten har tillstånd att vid behov brädda orenat avloppsvatten till ett dike i hägnet. Diket är draget genom vallen som är den del av hägnet där hjortarna i huvudsak betar. I normalfallet leder diket regnvatten och hjortarna dricker ur diket.

Hjortarna i hägnet föds upp för att avlivas, slaktas och säljas som kött till konsumenter. Det innebär att hjortarna räknas som livsmedelsmedelsproducerande djur, ni är livsmedelsproducenter och bestämmelserna för livsmedel ska beaktas. Ni anses också vara foderföretagare i och med att ni utfodrar livsmedelsmedelsproducerande djur, vilket gör att bestämmelserna för foderhygien gäller.

Bräddning av avloppsvatten från reningsverket innebär att avloppsvatten släpps ut orenat in i hägnet. Avloppsvattnet i diket kan då innehålla bakterier, virus och parasiter som kan ge upphov till sjukdomar både hos människor och djur. Avloppsvattnet kan även innehålla rester från mediciner och andra kemiska ämnen från hushållen, industrier med mera inom reningsverkets upptagningsområde. Det kan finnas ämnen som kan hamna i hjortarnas kött när djuren dricker förorenat vatten från avloppsdiket. Länsstyrelsen ser också att det kan finnas en risk för att växter runtomkring diket kan ta upp ämnen. Upptaget till djuret av olika sjukdomsagens och kemiska ämnen kan i så fall ske både direkt när de dricker vattnet från diket eller indirekt genom att de betar växtligheten i anslutning till diket.

Österåkers kommun har uppgett att det finns reservkraft för att undvika breddning och att det finns rutiner som ska vidtas vid en eventuell breddning. Breddning ska inte ha skett de senaste åren. Länsstyrelsen konstaterar dock att det fortfarande finns en risk för att breddning av avloppsvatten kan komma att ske till diket som leder genom hägnet. Om breddning sker så finns det också en risk för att ni antingen inte får besked i tid eller inte hinner vidta tillräckliga åtgärder för att djuren ska

hindras att dricka av vattnet. Vidare beaktar Länsstyrelsen Livsmedelsverkets bedömning i frågan. Länsstyrelsen anser, precis som Livsmedelsverket, att det finns risk för att skadliga ämnen finns kvar i diket, att de frigörs i samband med nederbörd och då görs tillgängliga för djuren som dricker i diket.

Sammanfattningsvis bedömer Länsstyrelsen att tillgång till diket äventyrar både livsmedelssäkerhet och djurens hälsa och välfärd. Med anledning av ovanstående föreläggs ni att förhindra hjortarna att dricka vatten i det dike där bräddning av avloppsvatten kan ske.

Utformning av stängsel och risk för att djur skadas i hägnet

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

Alla stängsel, med stöttor och andra förstärkningar, och övriga anordningar i hägnet ska vara i fullgott skick samt utformade och placerade så att de normalt inte kan skada djuren.

Av lagstiftningen framgår även att hägn avsett för hjortdjur, mufflonfår, vildsvin, korsningar mellan tam- och vildsvin eller hare skall hindra djur av dessa kategorier samt hundar att ta sig ut från eller in i hägnet.

Punkt 4 - Avstånd mellan mark och stängsel

Av de allmänna råden i naturvårdsverkets föreskrift om vilthägn framgår att avståndet mellan nätets nedre del/grindar och fast mark inte bör överstiga 50 mm, detta för att säkerställa att stängslet hindrar att djur tar sig in eller ut ur hägnet. I lös mark, kärrmark eller motsvarande, behöver nätet försänkas i marken minst 150 mm.

Vid kontrollen den 27 januari 2023 var avståndet mellan marken och stängslet åtgärdat på flera platser. Det fanns dock en del sträckor med för stort avstånd kvar att åtgärda och några nya. Även mellan marken och grindar var avståndet för stort, exempelvis vid nya grinden mot den blivande utökningen. Detta medför en risk för att djur kan tas sig in eller ut ur hägnet. Exempelvis hade bäver tagit sig in i hägnet i diket vid Görjan och där behöver nätet försänkas i marken för att djur inte ska kunna ta sig in eller ut ur hägnet.

Vid grinden mellan kalv- och hjortfällan så var avståndet mellan mark och stängsel för stort. Stängslet var inne i hägnet, så inget djur riskerar att komma ut/in i hägnet, men en hjort eller kalv som försöker pressa sig under stängslet kan ändå riskera att skadas.

Mot bakgrund av ovanstående föreläggs ni att se till att avståndet mellan mark och stängsel och mark och grindar är högst 50 mm.

Punkt 5 – Skydda djuren från nät i stängslet som innebär en skaderisk

Längs stora delar av stängslet runt hägnet och i fällorna i hägnet, hade nätet förstärkts med ytterligare nät i nederkant. En del av nätet hade täckts med grus vid kontrollen den 27 januari 2023 men många sträckor kvarstod att åtgärda. Det fanns också nya sträckor med stängsel som försetts med samma förstärkningsnät i nederkant. Länsstyrelsen gör bedömningen att nätet innebär en skaderisk då hjortar riskerar att fastna med klövar i nätet.

Mot bakgrund av detta föreläggs ni att se till att hjortarna inte har tillgång till det mer finmaskiga nätet som finns längst ner på stängslet i stora delar av hägnet.

Punkt 6 – Tillräcklig funktionell höjd på stängslet

Som tidigare uppgetts ska djur hindras att ta sig ut från eller in i ett hägn. Av de allmänna råden i naturvårdsverkets föreskrift om vilthägn framgår att den effektiva höjden för stängsel i ett hjorthägn bör vara minst 200 cm. Ett högre nät kan behövas i snörika områden. Vid uppförande av stängsel till vilthägn behöver man också anpassa uppförandet så att stängslet inte sätts upp närmare än fem meter från klipphyllor, stenrösen, jordhögar eller motsvarande tillverkade anordningar, eller i marklutningar, om marken inom ett avstånd av 5 meter från stängslets in- och utsida lutar mer än 25 % mot detta. Stängslets placering behöver anpassas till terrängen så att stängslets effektiva höjd inte minskas.

Vid kontrollen den 27 januari 2023 noterades att ni hade påbörjat bygget av en ny väg längs stängslet i den sydöstra delen. Vägen var uppbyggd, bitvis mycket tätt inpå stängslet, vilket hade höjt marknivån. Därmed hade höjden på stängslet reducerats och uppmättes till 170 cm på flertalet platser. Den funktionella höjden hade reducerats ytterligare där vägen var dragen nära stängslet. Som lägst uppmättes den funktionella höjden till 130 cm. Länsstyrelsen bedömer därmed att stängslet på flertalet ställen var för lågt.

Ni föreläggs mot bakgrund av detta att tillse att den funktionella höjden på allt stängsel i hägnet är minst 200 cm. Det innebär att stängslet måste höjas i motsvarande höjd utöver 200 cm, på de platser där klipphyllor, stenrösen, jordhögar eller motsvarande tillverkade anordningar är placerade inom 5 m från stängslet. På platser där stängselhöjden är 200 cm, men den funktionella stängselhöjden är 170 cm eller högre, kan en eltråd sättas i överkant. Avståndet mellan eltråd och stängsel får högst

vara 30 cm. Om den funktionella höjden är lägre än 170 cm räcker det inte med en eltråd, utan då behöver hela stängslet höjas.

Punkt 7 – Förhindra skada på stängslet

Vid kontrollerna den 21 juni 2021 och 27 januari 2023 fanns det träd som lutade i riktning mot stängslet. Det finns därmed en risk för att träd kan falla över stängslet så att det skadas eller rivs ner. Vid ett sådant tillfälle riskerar djur att ta sig in eller ut ur hänget och hägnet uppfyller därmed inte sin funktion.

Ni föreläggs mot bakgrund av detta att ta bort träd som lutar i riktning mot stängslet och upprätta en rutin för att uppmärksamma riskträd i tid och avlägsna dem.

Punkt 8 – Utrustning som innebär risk för att djur skadas

Det fanns maskindelar, stängseldelar och övrig utrustning på vallen i hägnet. Vid stängslet som var uppe i skogen, i närheten av stättan, låg det rester från stängselbygge kvar. Samtlig utrustning som inte fyller något syfte för djuren i hägnet utgör en skaderisk.

Ni föreläggs därför att ta bort all utrustning i hägnet som inte har något syfte för hjortarna.

Bete och antalet djur i hägnet

Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten som är av god kvalitet. Foder, vatten och utfodringsrutiner ska anpassas efter djurets behov. Antalet djur i hägnet ska anpassas efter hägnets storlek och biotop. Under vegetationsperioden får inte fler djur hållas i ett hägn än att de får så mycket föda att deras normala tillväxt kan ske utan tillskottsfoder.

Punkt 9 – Tillräckligt med foder av god kvalitet

Länsstyrelsen har vid kontroll noterat att betet är magert. All markvegetation i skogspartierna i hägnet har varit nedbetad och betesvallens kvalitet har varit låg vid samtliga kontroller. Vid Länsstyrelsens tillsyn den 12 juli 2022 noterade Länsstyrelsen foder på utfodringsplatsen under den tid på året som utfodring inte ska ske. Länsstyrelsen gör bedömningen att betet i hägnet är för magert. Antalet djur har varit för hög under flera år vilket troligen har gjort att betet utarmats. Betet i hägnet kan därmed inte tillgodose djurens behov av foder under vegetationsperioden.

Ni har uppgett i ert yttrande att ni avser att lägga om vallen i den stora fällan under hösten 2023 för att få bättre tillväxt under våren 2024. Länsstyrelsen anser att det är av vikt att denna, eller annan lämplig åtgärd, utförs och att den utförs på ett sådant sätt att betet förbättras.

Mot bakgrund av ovanstående föreläggs ni att se till att kvaliteten på betet i hägnet förbättras. Länsstyrelsen anser att ni behöver vidta åtgärder för att förbättra betet som ett led i att säkerställa att alla djur har tillgång till tillräckligt med foder av god kvalitet.

Punkt 10 och 11 – Minska antalet djur

När Länsstyrelsen beviljade tillstånd till hägn 2014 utgick prövningen från antalet djur i ansökan, 43 kronvilt (40 hondjur och 3 handjur) och 23 dovvilt (20 hondjur och 3 handjur). I ansökan om förprövning av hägn angav ni 40 kronvilt och 20 dovvilt. Det var utifrån de förutsättningarna som möjligheterna till hägn bedömdes. Enligt de journaler som ni skickar till Länsstyrelsen varje år var det totala antalet djur i hägnet den 31 december år 2020 118 kronvilt och 19 dovvilt. År 2021 var det 156 kronvilt och 14 dovvilt. År 2022 hade ni minskat ner antalet djur till totalt ca 85 kronvilt och 6 dovvilt. I uppgett antal ingår fjolårskalvarna.

Under de senaste åren har ni haft betydligt fler djur jämfört med det antal ni angav vid tillståndsprövningen. Länsstyrelsen gör bedömningen att det inte finns möjlighet att ha så många djur i ert hägn. Ni har till i år minskat ner antalet djur något men troligen har en längre tid av för högt betestryck haft negativa konsekvenser på betesavkastningen. Den redovisning som ni har skickat in gällande slaktvikterna visar på minskad slaktvikt. Val av djur som fälls vid jakten kan påverka, precis som ni skriver i yttrandet, men det är också tecken på otillräckligt bete. Länsstyrelsen gör bedömningen att betesvallen inte räcker till och markfloran i skogen har betats ner så hårt så att den troligen inte tillför så mycket foder. För att säkerställa att djuren ges tillräcklig mängd foder av god kvalitet genom bete behöver ni minska betestrycket, och Länsstyrelsen anser därför att ni behöver minska antalet djur. Detta både under nuvarande betesperiod med tanke på torka, sämre betestillväxt och med beaktande av att stödutfodring inte ska ske, men även inför nästa betessäsong för att säkerställa att betet räcker till kommande år.

Mot bakgrund av ovanstående föreläggs ni att inom åtta veckor minska ner antalet hjortar med minst tio vuxna djur eller fjolårskalvar. Länsstyrelsen har gjort bedömningen att tio djur är ett rimligt antal med hänseende till möjligheten att slakta djuren genom jakt i hägnet och möjligheten att ta tillvara köttet. Eftersom minskningen av djur syftar till att minska betestrycket ska vuxna djur eller fjolårskalvar slaktas. Ni har vid kontroll uppgett att avlivning av djur i hägnet sker genom vaktjakt, som går lugnt till. Ni har uppgett att djuren är vana vid skottljudet och inte upplever jakten som stressande. Hindrar som går med kalv riskerar därför inte att störas under jakten och är därmed inget hinder för jakt i hägnet under sommaren. Slakt av djur genom att de skjuts i hägnet ska

följa bestämmelserna i jaktlagen och jaktförordningen. Länsstyrelsen anser att det är av vikt att betestrycket minskas så snart som möjligt och ni förläggs därför att minska ner antalet djur inom åtta veckor.

Ni föreläggs också att minska ner antalet hjortar i hägnet senast innan nästa betessäsong så samtliga djur får tillgång till sådan mängd föda att deras normala tillväxt kan ske utan tillskottsfoder under vegetationsperioden.

Punkt 12 – Söka rådgivning

Av lagstiftningen framgår att den som håller djur eller på annat sätt tar hand om djur ska ha tillräcklig kompetens för att tillgodose djurets behov.

Länsstyrelsen har sedan 2021 konstaterat djurskyddsbrister i er djurhållning. Ni har trots uppmaningar efter djurskyddskontroller samt återkommande kontakter inte åtgärdat bristerna. Länsstyrelsen bedömer därför att ni inte har tillräcklig kompetens för att tillgodose djurens behov och för att säkerställa ett gott djurskydd.

Mot bakgrund av ovanstående föreläggs ni att säkerställa att ni har tillräcklig kompetens för er djurhållning genom att söka rådgivning hos specialist för hägn med hjortdjur. Rådgivningen ska vara specifik för ert hägn och minst ge er råd avseende hur många djur ni kan ha i hägnet beroende på tillgänglig mängd bete och betets kvalitet, råd om hur betets kvalitet kan avgöras i fält och genom analys av slaktvikter, samt råd om hur betet kan förbättras på ett sätt som är lämpligt för ert hägn.

Sammantagen bedömning

Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Djur ska hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att deras välfärd främjas.

Länsstyrelsen anser att det mot bakgrund av vad som kommit fram i ärendet är motiverat och angeläget från djurskyddssynpunkt att meddela detta föreläggande. Detta för att säkerställa att en god djurskötsel och djuromsorg uppnås enligt gällande lagstiftning. Länsstyrelsen anser att förhållandena tyder på att bristerna fortgått en tid och att det inte uppenbarligen kan antas att ni på eget initiativ kommer att se till att avhjälpa dem.

Beslutet gäller omedelbart

I förvaltningslagen anges att en myndighet bland annat får verkställa ett beslut omedelbart om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver det.

Utifrån förarbetena till förvaltningslagen (prop. 2016/17:180 s. 212) anser Länsstyrelsen att vad som anges i 35 § tredje stycket förvaltningslagen om att en myndighet får verkställa ett beslut även ger stöd för myndigheten att bestämma att beslutet ska gälla omedelbart.

Länsstyrelsen anser att det krävs att detta beslut börjar gälla omedelbart även om det överklagas. Länsstyrelsen har vid denna bedömning beaktat att det är fråga om förhållanden som är av väsentlig betydelse ur djurskyddssynpunkt och som avser grundläggande djurskötsel som inte har rättats till.

Vid den intresseavvägning som ska ske enligt 35 § tredje stycket förvaltningslagen bedömer Länsstyrelsen att det allmänna intresset att få de nu aktuella missförhållandena och riskerna för djuren att upphöra, samt att det inte är fråga om tidskrävande, allt för kostsamma eller på annat sätt ingripande åtgärder för den enskilde, överväger ert intresse av rättsskydd och er möjlighet att få beslutet överprövat innan det verkställs.

Yttrande

Av ert yttrande framgår att ni tagit bort all taggtråd i stängslet och Länsstyrelsen anser därmed att den bristen är åtgärdad. Ni har även uppgett att ni delvis har åtgärdat vissa brister gällande stängslet men att det inte är klart. Ni har också uppgett att ni avser att ta prover på vattnet under sommaren. Länsstyrelsen har beaktat ert yttrande men kan konstatera att de flesta bristerna kvarstår. Ert yttrande ger därför inte Länsstyrelsen anledning att göra någon annan bedömning än nu aktuellt beslut.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Djurskyddslagen (2018:1192)

2 kap. 1 § Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.

2 kap. 2 § punkt 1. Djur ska hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt 1. att deras välfärd främjas.

2 kap. 3 § Den som håller djur eller på annat sätt tar hand om djur ska ha tillräcklig kompetens för att tillgodose djurets behov.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om krav på särskild kompetens eller utbildning vid viss djurhållning eller viss annan verksamhet med djur.

2 kap. 4 § Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten som är av god kvalitet. Foder, vatten och utfodringsrutiner ska anpassas efter djurets behov.

2 kap. 7 § punkt 1-2 Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

8 kap. 9 § En kontrollmyndighet får besluta de förelägganden som behövs för efterlevnaden av lagen, föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EU-bestämmelser som lagen kompletterar och de beslut som har meddelats med stöd av EU-bestämmelserna.

Förvaltningslagen (2017:900)

5 § 3 st. Myndigheten får ingripa i ett enskilt intresse endast om åtgärden kan antas leda till det avsedda resultatet. Åtgärden får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot.

35 § 3 st. En myndighet får även verkställa ett beslut omedelbart om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver det. Myndigheten ska dock först noga överväga om det finns skäl att avvakta med att verkställa beslutet på grund av

1. att beslutet medför mycket ingripande verkningar för någon enskild,
2. att verkställigheten inte kan återgå om ett överklagande av beslutet leder till att det upphävs, eller
3. någon annan omständighet.

Statens jordbruksverks föreskrifter om hållande av dovhjort och kronhjort i vilthägn (SJVFS 2019:30)

3 § Bestämmelser om utformning av stängsel som avgränsar vilthägn finns i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd (NFS 2002:20) om vilthägn och inhägnader för handelsträdgårdar m.m. för att förebygga skador av hare.

Alla stängsel, med stöttor och andra förstärkningar, och övriga anordningar i hägnet ska vara i fullgott skick samt utformade och placerade så att de normalt inte kan skada djuren.

8 § Antalet djur i hägnet ska anpassas efter hägnets storlek och biotop. Under vegetationsperioden får inte fler djur hållas i ett hägn än att de får så mycket föda att deras normala tillväxt kan ske utan tillskottsfoder.

Naturvårdsverkets föreskrifter och Allmänna råd om vilthägn och inhägnader för handelsträdgårdar m.m. för att förebygga skador av hare (NFS 2002:20)

9 § Hägn avsett för hjortdjur, mufflonfår, vildsvin, korsningar mellan tam- och vildsvin eller hare skall hindra djur av dessa kategorier samt hundar att ta sig ut från eller in i hägnet.

Allmänna råd

Stängsel som avgränsar vilthägn avsett för hjortdjur, mufflonfår, vildsvin eller korsningar mellan tam- och vildsvin bör vara utfört enligt följande material- och konstruktionsråd.

Lägsta effektiva höjd bör vara minst 2 000 mm.

Stängseluppsättning bör inte ske

1. närmare än 5 meter från klipphyllor, stenrösen, jordhögar eller motsvarande tillverkade anordningar,
2. i marklutningar, om marken inom ett avstånd av 5 meter från stängslets in- och utsida lutar mer än 25 % mot detta

Stängslets placering bör anpassas till terrängen så att stängslets effektiva höjd inte minskas. Rådet om stängslets effektiva höjd kan medföra att högre nät erfordras i snörika områden.

Avståndet mellan nätets nedre del och fast mark bör inte överstiga 50 mm. I lös mark, kärrmark eller motsvarande, bör nätet eller annan anordning försänkas i marken minst 150 mm.

Information

Brister som noterats gällande villkoren i tillståndet enligt miljöbalken

Det saknades informationsskyltar med tillräcklig information vid stättorna. Det ska finnas skyltar vid varje stätta som visar vilka arter som hålls i hägnet och en karta som visar stängseldragningen och stättornas placering.

Det saknades även en stätta vid norra gränsen och det behöver finnas en stätta på platsen för att säkerställa allmänhetens tillträde.

Länsstyrelsen kommer att följa upp att ni åtgärdar detta i ett separat ärende, dnr 527-39777-2022.

Uppföljning av föreläggande

Länsstyrelsen kommer att följa upp föreläggandet för att kontrollera det som ska ha åtgärdats. I sådant fall kan Länsstyrelsen besluta om ytterligare förelägganden, föreläggande med vite, omhändertagande av djur eller pröva frågan om förbud att ha hand om djur.

Om ni inte har följt föreläggandet är Länsstyrelsen skyldig att vidta ytterligare åtgärder.

Om åtgärder inte vidtas kan Länsstyrelsen även inleda en utredning om ert tillstånd enligt 41 a § jaktförordningen bör återkallas. Tillståndet får återkallas om viltet eller hägnet inte sköts på rätt sätt eller om anläggningen ger upphov till allvarliga hälsorisker. En ansökan om förnyat tillstånd, inför att det nuvarande går ut, kan också komma att avslås om åtgärder inte vidtas.

Ni kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Joakim Johansson med djurskyddshandläggare Sara Lord som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga

1. Överklagandehänvisning förvaltningsrätten
2. Information om dricksvatten i dammar, åtgärder gällande diket i hägnet, ert ansvar som foderföretagare och livsmedelsproducenter, åtgärder gällande betet samt rådgivning

Ni kan överklaga beslutet hos förvaltningsrätten

Om ni inte är nöjda med Länsstyrelsens beslut, kan ni skriftligen överklaga beslutet hos förvaltningsrätten.

Så här överklagar ni beslutet

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska ni lämna eller skicka er skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Stockholm antingen via e-post; stockholm@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen Stockholm, Box 22067, 104 22 Stockholm.

Tiden för överklagande

Ert överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag ni fick del av beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ert överklagande kan ni be att få ytterligare tid till att utveckla era synpunkter och skälen till att ni överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas.

Ert överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som ni överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur ni vill att beslutet ska ändras.
- Varför ni anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Skriv också följande uppgifter, om ni inte tidigare lämnat dem:

- Person- eller organisationsnummer.
- Telefonnummer där ni kan nå dagtid (med undantag för nummer som avser ett hemligt mobilabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det).
- E-postadress.
- Annat som har betydelse för att domstolen ska kunna nå er.

Om ni har handlingar som ni anser stödjer er överklagan så bör ni bifoga kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om ni behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om ni anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt er ska ombudet underteckna skrivelsen samt uppges sitt eget namn, adress och telefonnummer. Ombudet bör också bifoga en fullmakt.

Behöver ni veta mer?

Har ni ytterligare frågor kan ni kontakta Länsstyrelsen via e-post, stockholm@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-223 10 00. Ange diarienummer 52271-2022.

Information

Dricksvatten i dammar

Det är viktigt som djurhållare att säkerställa att vattnet som ges till djuren är av tillräckligt god kvalitet för att tjäna som dricksvatten. Dels behöver man se så att vattnet inte är brunt, sumpigt eller har mycket alger. Om vattnet utseende avviker på sådant sätt kan vattenprover tas för att ge er djurhållare information om vattnets kvalitet. Åtgärder kan sen vidtas beroende på resultatet. För att motverka problem är det viktigt att det finns ett tillräckligt flöde i dammarna, med tillförande av nytt friskt vatten och möjlighet för vatten att lämna dammen. Vattnet ska vara i rörelse och det får inte vara för grunt.

Om man som djurhållare misstänker att vattnets kvalitet kan vara försämrad så kan man under utredning av orsaken tillse att djuren har tillgång till annat vatten av god kvalitet, exempelvis från kommunalt vatten eller brunn med godkänt vatten. Vattnet ska finnas på en plats dit djuren går och ges i ett kar eller liknande anordning som djuren lätt kan dricka ur och där flera djur kan dricka samtidigt. Karet ska också vara utformat så att djuren inte riskerar att skada sig på det.

Åtgärder gällande diket i hägnet

Länsstyrelsen har i och med detta beslut förelagt er att tillse att djuren inte kommer åt diket i hägnet så länge det finns risk för att breddning av avloppsvatten sker. Ni ska säkerställa att hjortarna inte kommer åt orenat avloppsvatten eller förorenat bete. Möjlig lösning är att diket och området omkring avgränsas så att hjortarna inte kommer åt det. En sådan åtgärd behöver i så fall utredas av er så att ett tillräckligt stort område avgränsas då diket kan översvämmas. Alternativt kan diket förseas med trumma eller liknande under mark så att avloppsvattnet inte är tillgängligt för hjortarna. Detta skulle även förhindra att farliga ämnen tas upp av omkringliggande växtlighet och ta bort risken för att diket översvämmas.

Länsstyrelsen påtalar inte vilken lösning som är mest lämplig utan det är ni som djurhållare som har ansvar att säkerställa att djuren inte kan komma till skada och som har en plikt att undersöka möjliga åtgärdsalternativ. Länsstyrelsen kan i detta fall inte heller ställa krav på annan part, exempelvis Roslagsvatten som har reningsverket, då det är ni

som djurhållare som är ansvariga för skötseln av era djur och i möjligt fall nå en lämplig överenskommelse med Roslagsvatten.

Ni har påtalat att ni gärna ser en kulvertering av den öppna dikessträckan och att vatten från reningsverket istället leds genom ett rör.

Länsstyrelsen vill därför informera om att tillstånd kan krävas för sådana åtgärder. Länsstyrelsens Miljöavdelning kan svara på om en kulvertering skulle påverka markavvattningsföretaget på fastigheten och om det är ett möjligt alternativ för er.

Ert ansvar som livsmedelsproducenter och foderföretagare

I och med att ni är livsmedelsproducenter ska ni följa bestämmelserna för livsmedel. Ni anses också vara foderföretagare i och med att ni utfodrar livsmedelsmedelsproducerande djur, vilket gör att bestämmelserna för foderhygien gäller. Nedan följer bestämmelser som gäller för er och som Länsstyrelsen anser har betydelse för synen på diket, där breddning av avloppsvatten kan ske, och riskerna för era djur och livsmedelssäkerheten. För mer information se Livsmedelsverkets hemsida, [Företagande, regler & kontroll \(livsmedelsverket.se\)](https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-och-kontroll) och Jordbruksverkets hemsida, [Producera och hantera foder på lantbruk och annan primärproduktion - Jordbruksverket.se](https://www.jordbruksverket.se/produktions-och-distribution)

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien

Kap. II, art 3 Livsmedelsföretagare skall se till att alla de led i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan för livsmedel som de ansvarar för uppfyller de relevanta hygienkraven i denna förordning.

Bilaga I, Del A, II, punkt 4 d Livsmedelsföretagare skall vid uppfödning, insamling eller jakt av djur eller vid produktion av primärprodukter av animaliskt ursprung vidta följande adekvata åtgärder när så är lämpligt: Använda dricksvatten, eller rent vatten, när så krävs för att förhindra kontaminering.

Bilaga I, Del A, II, punkt 2, 3 a, b. Livsmedelsföretagare skall så långt som möjligt se till att primärprodukter skyddas mot kontaminering, och därvid ta hänsyn till all eventuell bearbetning som primärprodukterna därefter kommer att genomgå.

Utan hinder av den allmänna skyldigheten enligt punkt 2 skall livsmedelsföretagare iaktta tillämpliga bestämmelser i gemenskapslagstiftning och nationell lagstiftning i fråga om kontroll av faror i primärproduktionen och därmed sammanhängande verksamhet, inbegripet

- a) åtgärder för att kontrollera kontaminering från luft, jord, vatten, foder, gödningsmedel, veterinärmedicinska preparat, växtskyddsmedel och biocider samt lagring, hantering och bortskaffande av avfall, och
- b) åtgärder när det gäller djurens hälsa och djurskydd samt växtskydd som kan påverka människors hälsa, bl.a. program för övervakning och kontroll av zoonoser och zoonotiska smittämnen.

Bilaga 2, kap. VII, punkt 1 a Försörjningen av dricksvatten skall vara adekvat, och detta dricksvatten skall användas när det är nödvändigt att säkerställa att livsmedlen inte kontamineras.

Europaparlamentets och rådets förordning av den 12 januari 2005 om fastställande av krav för foderhygien (EG 183/2005)

Kapitel II, art 4, punkt 1,2 Foderföretagarna skall se till att alla de steg i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan som de ansvarar för genomförs i enlighet med den gemenskapslagstiftning och nationella lagstiftning som är förenlig med denna samt med god praxis. De skall i synnerhet se till att dessa steg uppfyller de relevanta hygienkraven i denna förordning.

Vid utfodring av livsmedelsproducerande djur skall jordbrukare vidta åtgärder och anta förfaranden för att se till att risken för biologisk, kemisk och fysisk kontaminering av foder, djur och animalieprodukter är så låg som rimligen är möjligt.

Bilaga I, Del A, I, punkt 1, 2, 3 och 4 c Foderföretagare som ansvarar för primärproduktion av foder skall se till att verksamheten styrs och genomförs på ett sätt som förebygger, undanröjer eller minskar faror som kan äventyra fodersäkerheten.

Foderföretagarna skall så långt som möjligt se till att primärprodukter som produceras, bereds, rengörs, förpackas, lagras och transporteras på deras ansvar skyddas mot kontaminering och förstöring.

Foderföretagarna skall uppfylla skyldigheterna i punkterna 1 och 2 genom att iaktta tillämpliga bestämmelser i gemenskapslagstiftning och nationell lagstiftning i fråga om kontroll av faror, vilket inbegriper i) åtgärder för att kontrollera farlig kontaminering, exempelvis från luft, jord, vatten, gödningsmedel, växtskyddsmedel, bekämpningsmedel, veterinärmedicinska läkemedel samt hantering och bortskaffande av avfall, och ii) åtgärder som rör växtskydd, djurhälsa och miljö och som kan påverka fodersäkerheten, inklusive program för övervakning och kontroll av zoonoser och zoonotiska smittämnen.

Vid behov skall foderföretagare vidta adekvata åtgärder i synnerhet för att använda rent vatten när det är nödvändigt att förhindra farlig kontaminering.

Åtgärder gällande betet

Ni har meddelat Länsstyrelsen att ni avser att stänga av en av betesfällorna, plöja upp marken och så ny vall. Troligen behöver ni vid en sådan åtgärd låta markområdet vila från bete under kommande betessäsong genom att fällan hålls stängd. Detta innebär dock att uppskattningsvis ca 10 ha bete försvinner och djuren kommer då att beta på resterande betesmark, ca 8 ha. Länsstyrelsen anser att ni vid en sådan åtgärd behöver beakta antalet djur i hägnet. För att få betet att räcka till vid en sådan åtgärd skulle det troligen krävas en halvering av nuvarande antalet kronvilt i hägnet. Ett lägre antal djur behöver därefter vidhållas tills att ni har säkerställt att betet är tillräckligt.

Rådgivning

Om man som hägnägare behöver rådgivning i frågor om hägn, exempelvis kring betesförbättring och tillgång till bete, antal djur och jaktuttag samt andra skötselfrågor, så finns parter som erbjuder hjälp. Exempelvis Riksförbundet Svensk Hjord, [Riksförbundet Svensk Hjord](#) och Hjorthälsan, www.hjorthalsan.se har rådgivning.

Information om regler kring hållande av hägnad hjord finns på Jordbruksverkets hemsida, [Hagnat vilt - Jordbruksverket.se](http://Hagnat_vilt_-_Jordbruksverket.se)